

पुष्प - १८ : संवाद

संवादफळनिधानें। प्रमेयांचीं उद्यानें

१. संवाद हा आपल्या जगण्याचा आधार आहे. संवादाखेरीज आपला कोणताच व्यवहार साकारत नसतो.
२. आपल्या रोजच्या व्यवहारांतील संवाद आपण किती जपतो त्यांवर जगण्याची गुणवत्ता अवलंबून राहते.
३. समता हे संवादाचे अधिष्ठान होय. श्रेष्ठ-कनिष्ठ भाव जिथे नांदत असतो तिथे संवादाच्या शक्यता मुळातच खुंटतात. संवादासाठी त्यांत सहभागी असणाऱ्या व्यक्तींच्या वृत्तीमध्ये समतेचा भाव दृढ असावयास लागतो.
४. ज्ञानोबाराय ज्या गणेशाला वंदन करतात त्या गणेशाचा शुभ्र असा पूर्ण दंत संकेत करतो कल्याणकारक संवादाकडेच.
५. विवेकी व्यक्ती जगामध्ये कशा प्रकारे संवाद जोपासतात तेच ज्ञानोबाराय गणेशांच्या माध्यमातून सूचित करतात. गणेशांच्या पूर्ण अशा एका दाताचा शुभ्र वर्ण संवादामध्ये अपेक्षित असलेली ऋजुता, निर्व्याजपणा, निर्मळता यांचे सूचन घडवतो. तर, पूर्ण असलेल्या त्या दाताची सरळता समतेकडे निर्देश करते.
६. ऋजुता आणि समता यांचे अधिष्ठान अंतःकरणात दृढ असलेल्या व्यक्तींच्या वचनांद्वारे साकारणाऱ्या प्रमेयांच्या उद्यानांमध्ये संवादरूपी रत्नांची निपज होत असते. सदगुरूंच्या कृपेमुळे तशी प्रमेय उद्याने व संवादरूपी रत्ने उजळतात, असा ज्ञानोबारायांचा सांगावा आहे.

*****

संतबोल :

- तरी संवादु तोचि दशनु। जो समताशुभ्रवर्णु। देवो उन्मेषसूक्ष्मेक्षणु। विघ्नराजु।। (ज्ञा. १.१५)
- संवादफळनिधानें। प्रमेयांची उद्यानें। लावीं म्हणें गहनें। निरंतर।। (ज्ञा. १२.१३)

मंजिरी - १८

१. संवादकौशल्य हे आजच्या जगातील एक अतिशय महत्त्वाचे अंग आहे. संवादनपुणता नसेल तर व्यवहारात अनेकदा अर्थाचा अनर्थ होतो. त्यांतून निपजतो विसंवाद. सगळे कार्य नासून जाते विसंवादाने.
२. समाजव्यवहारात सुसंवाद नांदतो अगर नाही ते अवलंबून राहते प्रत्येक व्यक्तीचा आंतरिक संवाद शाबूत आहे अथवा नाही यावर. जे आत असते तेच बाहेर उमटते.
३. त्यासाठी आपण प्रत्येकाने प्रथम काळजीपूर्वक लक्ष पुरविले पाहिजे ते आपला आंतरिक संवाद जोपासण्यावर.
४. तुकोबाराय त्यासाठीच एकांतवासामध्ये जात असत. आपण एकटे असताना आपल्याच मनाशी आपला संवाद निर्वेध सुरू होतो.
४. दोन व्यक्तींमधील संवाद ज्या वेळी परिपूर्ण साकारतो त्या वेळी त्यांच्यामध्ये निखळ मैत्री नांदते. वरकरणी जरी त्या दोन निरनिराळ्या व्यक्ती दिसत असल्या तरी त्यांची अंतःकरणे एक झालेली असतात. भगवान श्रीकृष्ण आणि अर्जुन यांचे मैत्र याच प्रकारचे. म्हणूनच श्रीमद्भगवद्गीता हा संवाद होय.

*****

संतबोल :

- अंतरीचें धांवें स्वभावं बाहेरी। धरितां ही परी आवरे ना।। (श्रीतुकोबाराय)
- तुका म्हणे होय मनासी संवाद। आपुला चि वाद आपणांसी।। (श्रीतुकोबाराय)
- हृदया हृदय येक जालें। ये हृदयींचें ते हृदयीं घातलें। द्वैत न मोडितां केलें। आपणाऐसें अर्जुना।। (ज्ञा. १८.१४२१)